

М. В. Пугачова,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,

E-mail: maryni@ukr.net

Використання міжнародних рейтингів та індикаторів ділової активності для прогнозування розвитку економіки

Аналізуються деякі міжнародні рейтинги, що характеризують стан економік обраних країн ЄС та України. Порівнюється динаміка цих рейтингів, окремих показників обстежень ділової активності підприємств та інтегральних індикаторів, побудованих на основі показників обстежень. Досліджується можливість їх використання для прогнозування стану економіки європейських країн.

Ключові слова: *Індекс легкості ведення бізнесу, Індекс глобальної конкурентоспроможності, індикатори ділової впевненості за видами економічної діяльності, індикатор економічних настроїв, обстеження ділової активності підприємств.*

Загальноприйнятим є визначення, що індикатор – це якісна або кількісна міра, отримана з рядів спостережень, яка може показати відносно положення окремої позиції у заданій сфері. Коли оцінки здійснюються у постійних часових інтервалах, індикатор може показувати напрям змін протягом часу. У контексті політичного та економічного аналізу індикатори корисні для ідентифікації тенденцій та привертання уваги до специфічних проблем. Вони також можуть стати в нагоді для визначення пріоритетів та головних орієнтирів, а також моніторингу перетворень.

Складний (композиційний) індикатор формується, коли окремі індикатори (показники) якимось чином поєднуються в єдиний індекс на базі обраної моделі. Композиційний індикатор повинен добре вимірювати багатомірні поняття, які не можуть бути пояснені одним окремим індикатором, наприклад: конкурентоспроможність, ринкова інтеграція, інноваційна спроможність, економічна рівновага тощо.

Згідно з висловом М. Клементса (M. Clements) та Д. Хендрі (D. Hendry), індикатор – це будь-яка змінна, що має надійну інформативність про іншу змінну, яка представляє інтерес [1, с. 207]. У цьому контексті слід розглядати і композиційні індикатори як надійне джерело інформації про зміни у тій галузі, для якої вони створюються.

Вибір змінних для включення до процедури розрахунку композиційного (інтегрального) індикатора, як і вибір самої формули розрахунку, зовсім не обов'язково повинні здійснюватися за будь-якими суворими критеріями. І той, і інший залежать від теоретичних міркувань, якими керується дослідник, а також від практичних тестів, призначених для перевірки надійності (об'єктивності) та ефективності обраного показника. Слід зазначити, що композиційні індикатори – це скоріше математичні або обчислювальні моделі. А результат їх

побудови – швидше майстерність творця, ніж результат використання загальноприйнятих правил і підходів.

Існує багато індикаторів, на базі яких можна здійснювати порівняння економік країн та їх окремих галузей, проте найвідомішими серед них є декілька, і саме вони найчастіше використовуються для аналізу та прогнозування. До них належать валовий внутрішній продукт країни (ВВП, Gross domestic product, GDP), Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business, DB), Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), на базі якого визначається Рейтинг глобальної конкурентоспроможності, тощо. Також популярними серед фахівців, хоча наразі, на жаль, недостатньо відомими широкому загалу, є окремі показники обстежень ділової активності підприємств (ОДАП, Business Tendency Surveys, BTS) і настроїв споживачів та індикатори, що розраховуються на їх основі (наприклад, індикатори ділової впевненості або індикатори довіри (Confidence Indicators, COFs) за визначеними видами економічної діяльності, індикатор ділового клімату (Business Climate Indicator, BCI) та індикатор економічних настроїв (Economic Sentiment Indicator, ESI)).

Метою статті є порівняння рейтингів Doing Business, отриманих Україною та деякими країнами-членами ЄС, з окремими якісними показниками ОДАП та композиційними індикаторами, побудованими на їх основі (з методологією обстежень європейських та українських підприємств шляхом опитування їх керівників можна ознайомитись у [2–3]), для визначення, наскільки випереджальний характер вони мають і чи можна їх використовувати для прогнозу стану економіки.

Doing Business – це індекс, що створюється Світовим банком на основі річних даних для порівняння країн світу за простою ведення бізнесу. Цей індекс ґрунтується на індикаторах якісного характеру (для надання оцінок залучають понад

10 тис. фахівців із різних країн світу) і використовується для аналізу економічних результатів та виявлення того, які реформи у законодавстві, що стосуються бізнесу, працюють, де і як вони застосовуються, а також наскільки є сильним захист прав власності. Вищі оцінки за індексом свідчать про краще та, зазвичай, простіше регулювання бізнесу, а також сильніший захист прав власності [4, с. 4–5].

Від початку проекту в листопаді 2001 було опубліковано понад 800 наукових досліджень, які використовують один чи декілька індикаторів, запропонованих у індексі чи у попередніх пов'язаних дослідженнях. Результати досліджень вказують на сильний взаємозв'язок між покращенням правил ведення бізнесу і зростанням економіки. На відміну від подібних досліджень, Індекс легкості ведення бізнесу засновується лише на вивченні та квантифікації законів, постанов і правил, що стосуються ведення підприємницької діяльності. Індекс не враховує загальні умови, такі як інфраструктура, інфляція та злочинність [5].

Методологія розрахунку *DB* змінюється протягом періоду досліджень (останні зміни були здійснені для розрахунків 2016 року), і тому, на нашу думку, не завжди варто говорити про повну зіставність результатів. Але через якісний характер складових індексу фахівцями здійснюються порівняння значень *DB* у часі. Цей індекс базується на 11 індикаторах, що характеризують функціонування бізнесу: процедура початку бізнесу; робота з дозволами на будівництво; отримання електропостачання; реєстрація майна; отримання кредиту; захист прав міноритарних інвесторів; сплата податків; міжнародна торгівля (наприклад, кількість документів, витрати та час, необхідний для експорту та імпорту); забезпечення контрактів (наприклад, процедури, що стосуються примушення сплати боргів); юридичне вирішення питання неплатоспроможності; регулювання ринку праці (цього року не включений) [4, с. 5].

Нещодавно опубліковано найновіші результати ранжування за цим індексом (так званий *Doing Business 2019*), які базуються на інформації за попередній (2017) рік та січень–квітень поточного (2018) року [4]. Останній опублікований звіт за цим індексом є вже 16-м у серії таких досліджень щодо законодавства 190 економік, яке створює сприятливі умови для функціонування бізнесу або, навпаки, стримує його. Чому розрахований на базі попередніх періодів рейтинг *DB* позиціонує як індекс 2019? На нашу думку, його творці тим підкреслюють саме те, що індекс має прогностичне значення: законодавча сфера та загальні економічні умови, в яких доводиться функціонувати бізнесу, відбиваються на результатах його діяльності у наступному році, по-перше, формально, коли підбиваються підсумки попереднього, тобто

подається річна фінансова звітність; по-друге, тому що дія нововведених або змінених законів відчувається найчастіше зі значним лагом.

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності розраховується вже протягом 40 років. Він постійно відображає стан економіки понад 100 країн (у 2018 році таких країн було 140) та забезпечує і політиків, і інвесторів якісним набором індикаторів оцінки продуктивності та довгострокового зростання, особливо у теперішній час – в епоху Четвертої промислової революції (4IR).

Аналіз, представлений у звіті про глобальну конкурентоспроможність 2018 року, базується на зміненій методології версії 4.0, що використовує найновіші дані статистики міжнародних організацій та думки експертів і керівників різних рівнів. Тому *GCI 4.0* надає нову і більш розгалужену інформацію про фактори, які мають зростати у рамках концепції 4IR: людський капітал, інновації, стійкість і спритність. Ці якості зафіксовані цілою низкою нових, критично важливих понять (наприклад, підприємницька культура; компанії, що висувають руйнівні ідеї; критичне мислення; меритократія; соціальна довіра), доповнюючи більш традиційні компоненти (наприклад, інформаційно-комунікаційні технології та фізична інфраструктура; макроекономічна стабільність; права власності; тривалість навчання). *GCI 4.0* вимірюється у шкалі від 0 до 100. Найкраще значення для кожного індикатора – це максимум (100), тобто кожна країна має прагнути максимально збільшити свій бал за кожним показником, а оцінка свідчить про його поточний прогрес.

GCI ґрунтується на 12 складних індикаторах конкурентоспроможності (драйверах продуктивності або стовпчиках рейтингу), що, своєю чергою, складаються з 98 показників. Стовпчиками є: інституції; інфраструктура; впровадження ІКТ; макроекономічна стабільність; здоров'я; кваліфікація; ринок товарів; ринок праці; фінансова система; ємність ринку; динаміка бізнесу; інноваційна спроможність.

У 2018 році Україна набрала лише 57 балів і посіла 83 місце, хоча варто зауважити, що за багатьма показниками у нас зафіксовано зростання. При цьому зареєстровано збільшення на 3,1 бала у цілому за показниками та покращання рейтингу порівняно з 2017 роком на 6 пунктів [6].

Найслабкішими позиціями України є фінанси. Зокрема, ми на 136 місці за рівнем “непрацюючих кредитів”, на 135-му – за рівнем стійкості банків. Також тягнуть донизу нашу країну такі проблеми, як війна на Сході (131 місце), захист прав власності (129 місце), якість доріг (123 місце), макроекономічна стабільність (131 позиція), організована злочинність (111 позиція). Щодо позитивних зрушень, то фахівці досить високо оцінили рівень електрифікації (100%), щільність залізничного

сполучення (23 позиція), співвідношення кількості учнів та вчителів у початковій школі (32 позиція), рівень критичного мислення в навчанні (41 позиція). Серед дванадцяти стовпчиків рейтингу найкращі позиції у нас за освітою та рівнем ринку (46 і 47 позиції, відповідно). А от найгіршими є макроекономічні показники – 131 позиція [6; 7].

Відомо, що динамічні ряди результатів обстежень ділової активності підприємств, особливо ряди балансів показників, можуть використовуватися з метою інтерпретації оцінок стану підприємницького клімату або прогнозування майбутніх тенденцій змін величин відповідних показників [3; 8; 9]. Щоб підвищити інформаційний потенціал і змістовність цих змінних, один ряд можна використовувати в комбінації з іншим, розраховуючи в такий спосіб композиційний показник. Наприклад, зміни у виробництві та загальна картина виробничого процесу, загальна картина виробничого процесу і стан експортних замовлень, стан експортних замовлень і загальний стан справ з експортом. Але кількість змінних, що використовується для побудови композиційного показника, не зводиться лише до двох. Він може бути розрахований на основі будь-якої кількості змінних.

Для відстеження циклічних коливань у різних секторах та за видами економічної діяльності в європейських країнах розраховують інтегральні індикатори, що називають показниками довіри (COFs). На їх основі будується композиційний показник, що відображає коливання в економіці Європи у цілому, а також в економічних системах окремих країн-членів ЄС [2].

Індикатор довіри (або Індикатор ділової впевненості) для промисловості розраховується як середня арифметична значень трьох показників:

- оцінка поточного обсягу замовлень на виробництво продукції (попит);
- оцінка поточного обсягу запасів готової продукції;
- зміни обсягу виробництва продукції у наступні три місяці.

Для відображення загальної ситуації в економіці кожної країни Департамент з економіки і фінансів Єврокомісії запровадив з 1985 року і регулярно розраховує композиційний показник, названий індикатором економічних настроїв (ESI) для кожної країни – члена ЄС, Євросоюзу у цілому та зони євро. Цей індикатор був введений як просте середнє значення балансів відповідей на запитання, що використовуються для побудови так званих індикаторів довіри за секторами економіки, які також розраховуються для кожної країни ЄС. Усі комбіновані показники (індикатори довіри за секторами та індикатор економічних настроїв) час від часу, згідно з методологією [2], переглядаються з метою кращого відображення змін економічного стану як окремої країни, так і

країн-членів ЄС. Чергова ревізія індикатора була здійснена у 2002–2003 рр., і в такому вигляді він наразі залишається. ESI будується на базі визначених у ході обстежень різних секторів економіки 15 показників, з яких попередньо складаються індикатори довіри для цих секторів. Індикатор для кожного сектору економічної діяльності отримав таку вагу: промисловості – 40%; послуг – 30%; споживачів – 20%; роздрібною торгівлі – 5%; будівництва – 5%. Ваги було обрано експертним шляхом на базі висновків щодо складу самих індикаторів довіри (тобто переліку вихідних показників, із яких будується кожний індикатор), рівня кореляції індикаторів довіри з відповідними базовими показниками та частки відповідних секторів економіки у головному показнику, що відображає зміни в економіці, – у ВВП.

Індикатор економічних настроїв повинен віддзеркалювати зміни загальної тенденції розвитку економіки, базуючись на тих показниках, що найбільш повно характеризують розвиток економічної ситуації в цій сфері діяльності.

У теперішній час ESI та COFs за видами економічної діяльності є найбільш популярними композиційними індикаторами, які використовуються більшістю країн Європи та Єврокомісією. Їх популярність пояснюється вчасним та одночасним отриманням усіх даних, відсутністю переглядів даних, достатньою довжиною рядів, дослідженням достатньої кількості секторів економіки та великої кількості країн, достатніми розмірами вибірок та добре розробленою методологією, порівнянністю даних за всіма країнами.

Для визначення того, як розвивались економіки європейських країн, у тому числі й України, логічно дослідити для них зміни рейтингів Doing Business. На наведених нижче рисунках показано динаміку індексу за весь час його розрахунку для Німеччини як однієї з найрозвиненіших країн Європи, країн Балтії (колишніх радянських республік), які перебувають приблизно в тому самому діапазоні, що і Німеччина, деяких інших країн-членів ЄС зі Східної Європи, які мають значно скромніші рейтинги, й України (рис. 1, 2, за даними [4]).

Варто зазначити, що і за Індексом глобальної конкурентоспроможності ці країни розташувались у схожому порядку: Німеччина займає 3 місце, найвище серед цих країн, Чехія – 29, Естонія – 32, Польща – 37, Литва – 40, Латвія – 42, Болгарія – 51.

Як зазначають автори рейтингу та аналітики [4; 10], піднятися у цьогорічному рейтингу Україні дозволило покращання за такими показниками, як міжнародна торгівля (з 119 місця минулого року до 78 позиції у цьогорічному рейтингу) і захист міноритарних акціонерів (з 81 до 72 місця). В Україні також спростили процедуру вирішення

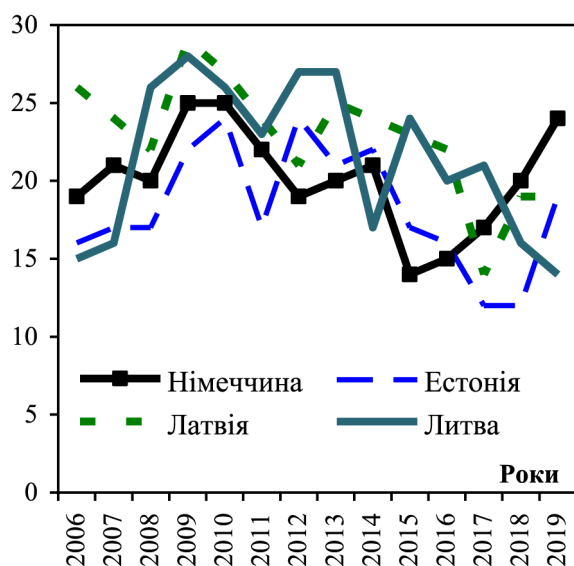

Рис. 1. Місце Німеччини та країн Балтії у рейтингу Doing Business

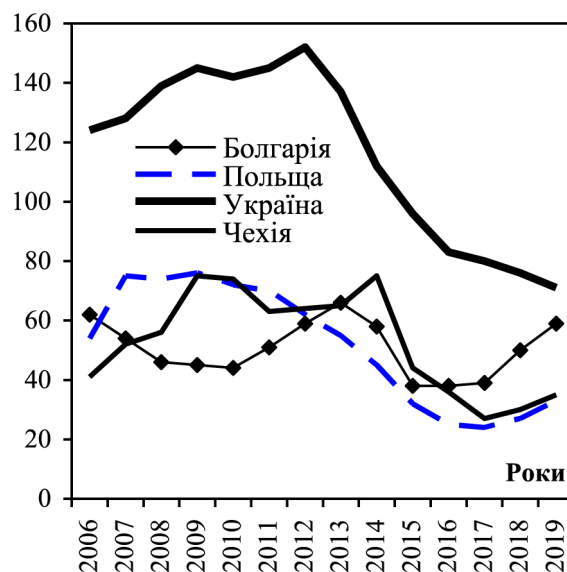

Рис. 2. Місце України та деяких країн ЄС у рейтингу Doing Business

спорів щодо виконання контрактів – за цими показником Україна піднялася на 57 позицію, тоді як минулого року вона займала 82 місце. Незначні покращання також помітні за такими показниками, як реєстрація власності, бізнесу і відновлення платоспроможності. Погіршення Світовий банк зафіксував лише за двома критеріями: отримання будівельних дозволів і сплата податків. Так, за оцінками авторів рейтингу, аби пройти повну процедуру сплати податків в Україні, бізнесові доведеться витратити 327,5 години на рік, водночас середній показник по Східній Європі – 214,8 години, серед розвинених країн – 154,9 години. Лідер за цим показником – Сінгапур, де на сплату податків місцевий бізнес витрачає всього 49 годин на рік.

З метою визначення стану підприємств переробної промисловості та з урахуванням випереджального характеру інформації ОДАП цього виду економічної діяльності розглянемо динаміку деяких показників обстежень:

- оцінка виробничих потужностей промислових підприємств, урахуваючи поточний обсяг замовлень та очікувані зміни попиту в наступні три місяці;
- оцінка змін обсягу замовлень на виробництво продукції (попиту) у промисловості за попередні три місяці;
- очікувані зміни обсягу іноземних замовлень на виробництво продукції (експортного попиту) у промисловості в наступні три місяці;
- оцінка конкурентної позиції промислових підприємств на внутрішньому ринку за попередні три місяці.

Для розгляду взято саме переробну промисловість, оскільки вона наразі має найбільшу вагу в

розрахунку індикатора ділового клімату та, незважаючи на швидкі темпи зростання сектору послуг, поки що залишається пріоритетною у розвинених європейських країнах. А саме ці показники обрано для аналізу через їх квартальну періодичність у європейських обстеженнях (українські обстеження, на жаль, наразі не переведено на місячний цикл). Також слід зауважити, що дані на графіках сезонно не згладжені через те, що, на відміну від європейських публікацій (де балансові значення показників подаються і первинно розраховані, і згладжені), українські дані публікуються Держстатом тільки у такому вигляді. Для порівняння з Україною за відповідними показниками ОДАП взято країни ЄС, у яких рейтинг Doing Business 2019 є найнижчим серед європейських країн – 59 (Болгарія), відносно середнім – 35 (Чехія) та одним із найвищих – 19 (Латвія).

Отже, показник оцінки виробничих потужностей промислових підприємств, що враховує поточний обсяг замовлень та очікувані зміни попиту в наступні три місяці, є випереджальним індикатором (рис. 3, за даними [11; 12]). Він демонструє порівняно стабільні передчуття на промислових підприємствах Латвії та Болгарії, особливо – в останні 4 роки, коли його значення коливаються в межах $[-5\%; +5\%]$ (за винятком середини 2018 року у Болгарії). Тобто виробничі потужності не є ані суттєво перезавантаженими, ані суттєво недозавантаженими. На чеських підприємствах відчуються значно більші коливання, вони були максимальними серед обраних чотирьох країн у період фінансово-економічної кризи 2008–2010 років і в останні роки також більш суттєво відхиляються від нульового значення, яке показує нормальну завантаженість виробничих потужностей.

Щодо українських підприємств, то значення показника ніколи не опускалось нижче 4%, а часто було вищим за 10%, що говорить про постійні очікування керівниками підприємств суттєвого недозавантаження виробничих потужностей у зв'язку з недостатньою кількістю замовлень у наступні

періоди. А збільшення замовлень (тобто попит на продукцію), незважаючи на сезонні коливання, у цілому на українських підприємствах оцінюють негативно, хоча темпи скорочення замовлень і знижуються протягом останніх років (рис. 4, за даними [11; 12]).

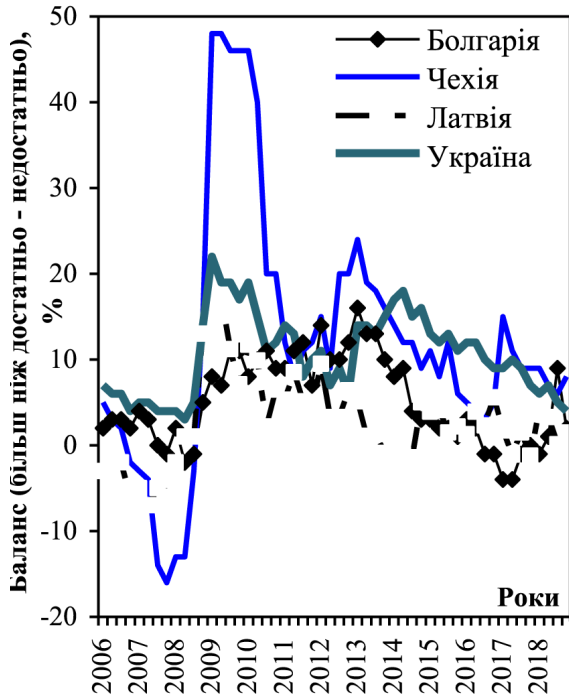

Рис. 3. Оцінка виробничих потужностей

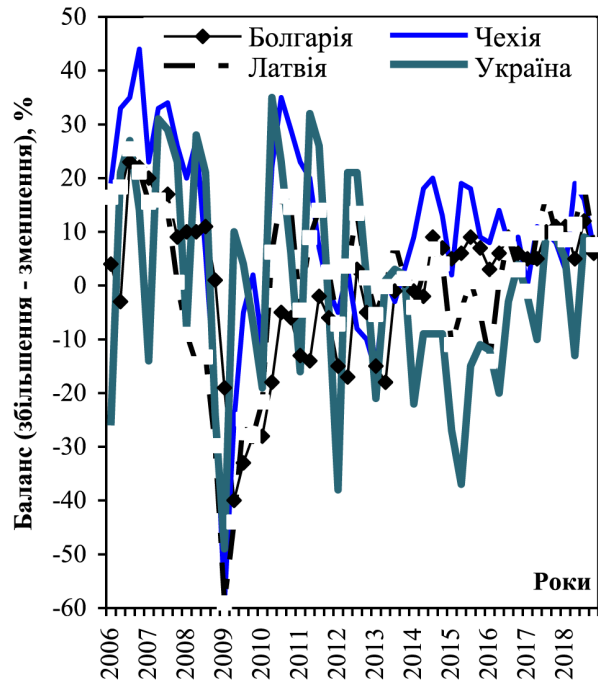

Рис. 4. Оцінка змін обсягу замовлень на виробництво продукції (попиту)

Очікування щодо іноземних замовлень, а це валютні надходження до країни, на українських підприємствах значно нижчі, ніж в інших досліджуваних країнах (рис. 5, за даними [11; 12]). На жаль, навіть найбільш розвинена країна ЄС – Болгарія – має значно кращі прогнози щодо експортного попиту. Хоча в останні 4 роки помітна тенденція до уповільнення темпів скорочення експортного попиту на продукцію українських промислових підприємств і навіть до його збільшення. Отже, наразі можна говорити про покращання прогнозів щодо експортного попиту.

А як себе почувають українські промислові підприємства на внутрішньому ринку готової продукції, чи відчувають вони конкуренцію всередині країни? В останні 4 роки зафіксовано уповільнення темпів зростання конкуренції серед українських підприємств (рис. 6, за даними [11; 12]). Водночас на підприємствах інших трьох країн внутрішня конкуренція постійно зростає, хоча темпи зростання у цей період, наприклад, у Болгарії вищі, ніж у Латвії.

Для порівняння динаміки рейтингу Doing Business з таким показником обстежень ділової активності підприємств, як, наприклад, оцінка виробничих потужностей промислових підпри-

ємств, ураховуючи поточний обсяг замовлень та очікувані зміни попиту в наступні три місяці, проаналізуємо дані для Болгарії та України (рис. 7–8, за даними [4; 11; 12]). Як видно з графіків, у періоди, коли в обох країнах виробничі потужності були найбільш недозавантажені через невисокий попит та погані очікування щодо нього, рейтинг *DB* теж погіршувався, тобто країна посідала все вищі місця. При цьому слід зазначити, що болгарські підприємства, на відміну від українських, все ж таки мали періоди, коли їхні наявні потужності були повністю завантажені або їх навіть не вистачало для виконання замовлень.

Європейська методологія проведення ОДАП визначає випереджальний характер індикаторів ділової впевненості для різних видів економічної діяльності, обґрунтовуючи піврічний горизонт їх можливого прогнозування: по-перше, до складу індикатора входять показники, щодо яких керівники підприємств на початку кварталу надають оцінки (поточного попиту на продукцію та обсягу поточних запасів готової продукції) на весь квартал; по-друге, він містить і прогнозний показник (очікувані зміни обсягу виробництва продукції). Цей індикатор добре прогнозує зміни розвитку як відповідного виду економічної діяльності, так і ВВП

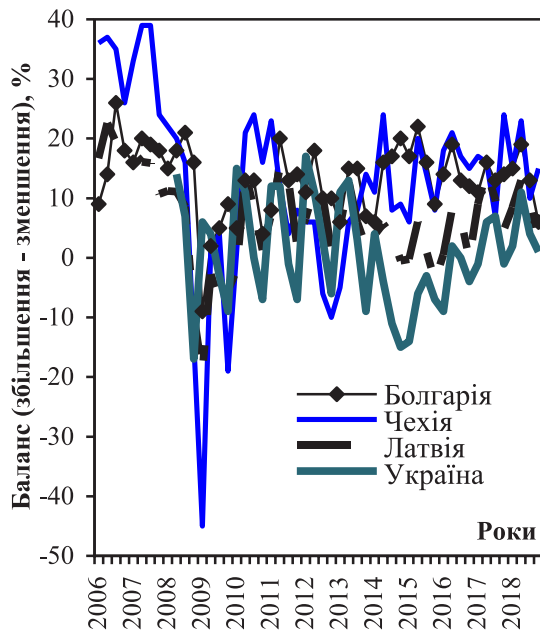

Рис. 5. Очікувані зміни обсягу іноземних замовлень на виробництво продукції (експортного попиту)

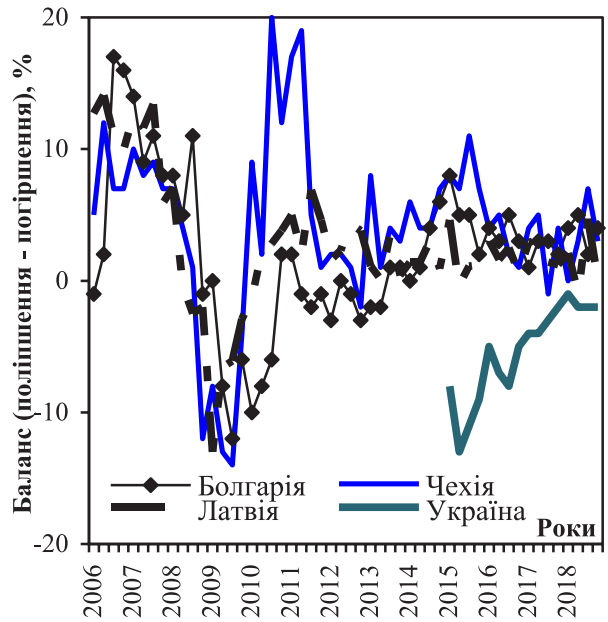

Рис. 6. Оцінка конкурентної позиції промислових підприємств на внутрішньому ринку

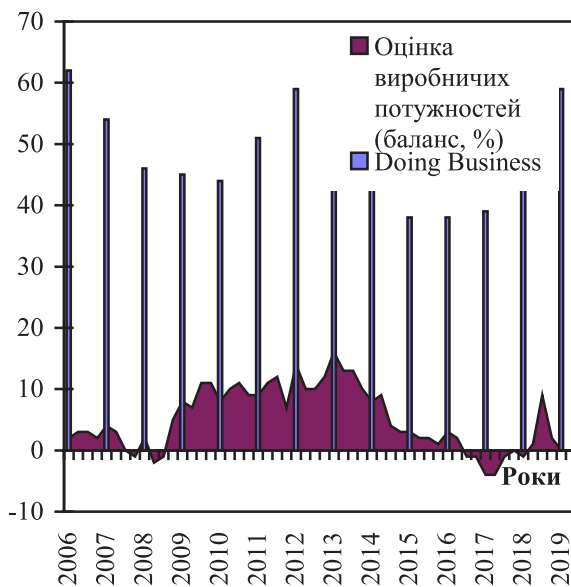

Рис. 7. Оцінка завантаження виробничих потужностей та DB для Болгарії

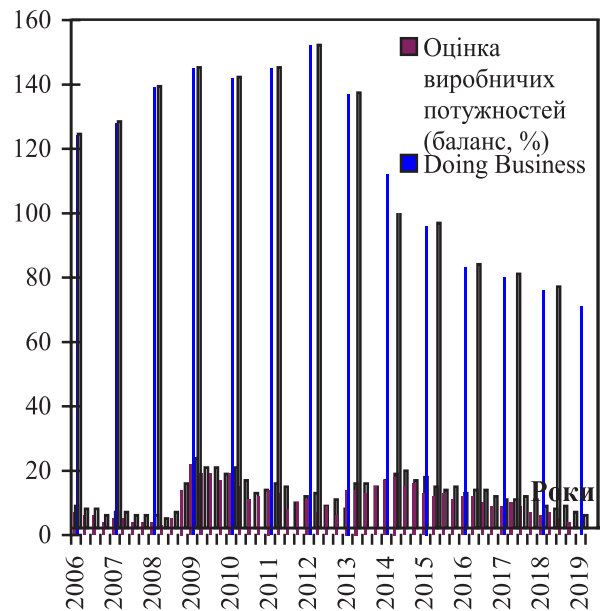

Рис. 8. Оцінка завантаження виробничих потужностей та DB для України

країни у цілому. На рис. 9 (за даними [11]) представлено динаміку індикатора ділової впевненості для промисловості трьох обраних за позиціями у рейтингу DB європейських країн. Слід у чергове підкреслити, що Єврокомісія розраховує індикатор SOF щомісячно, ґрунтуючись на показниках обстежень, які мають саме місячну періодичність. Як видно з графіків, промисловість Латвії після кризи 2008–2010 років розвивалася достатньо впевнено, індикатор найменше коливався, вже у 2017 році перетнувши нульову позначку. Болгарська промис-

ловість перетинала цю позначку ще у 2015 та 2016 роках, але й коливання протягом 2011–2018 років були значно більшими: підприємства надавали то зовсім непогані оцінки та прогнози щодо власного розвитку, то помірно песимістичні. Найбільше зльотів та падінь можна відмітити у SOF, розрахованого для чеських промислових підприємств, хоча слід зазначити, що саме вони надають найкращі оцінки, починаючи з 2014 року.

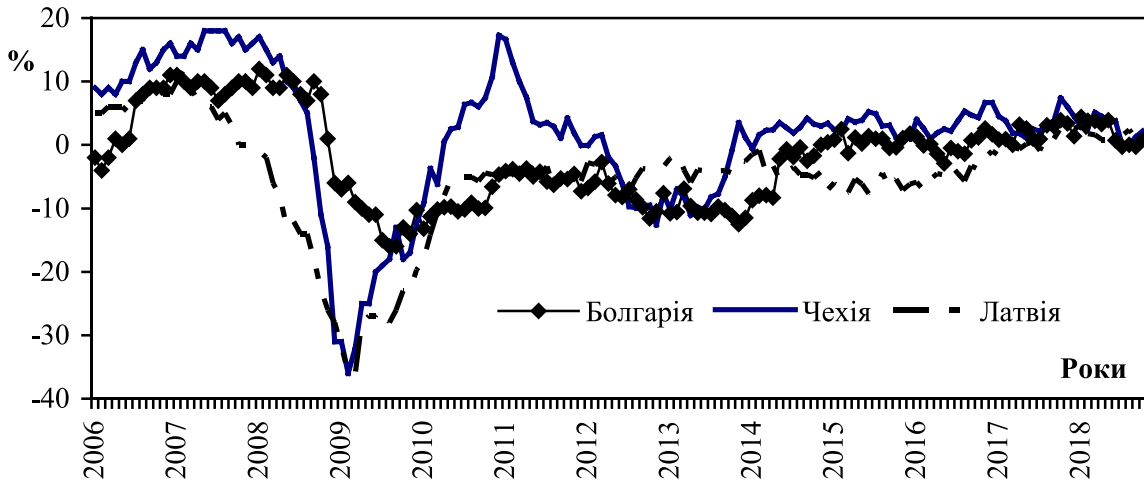

Рис. 9. Індикатор ділової впевненості для промисловості деяких країн ЄС

Для прикладу розглянемо порівняння динаміки COF індикаторів для промисловості та рейтингу Doing Business для двох із обраних вище європейських країн – Болгарії та Латвії, в яких спостерігається менше коливання індикатора ділової впевненості (рис. 10–11, за даними [4; 11]). Графіки свідчать: незважаючи на те, що рейтинг DB для Латвії значно кращий, насправді горизонт прогнозування індикаторів COF для обох країн є довшим, ніж зазначалося вище, і може становити один рік, якщо порівнювати його з DB. Тобто COF-індикатори для промисловості навіть випереджають рейтинг Doing Business.

Для України якість індикатора ділової впевненості для промисловості ще важко оцінити через недостатню довжину ряду, обумовлену тільки трирічним терміном розрахунків та квартальною періодичністю спостережень (рис. 12, за даними [4; 12]). Проте вже і зараз можна помітити слабку тенденцію до зменшення негативних значень індикатора COF, яка підтверджує загальну позитивну тенденцію постійного покращання позиції України в рейтингу Doing Business, починаючи з 2012 року, хоча, як зазначалося вище, місця нашої країни у цьому рейтингу ще дуже погані.

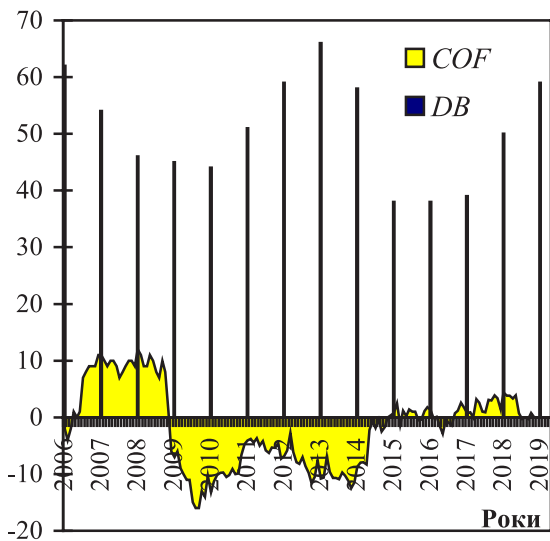

Рис. 10. Індикатор ділової впевненості для промисловості та рейтинг DB Болгарії

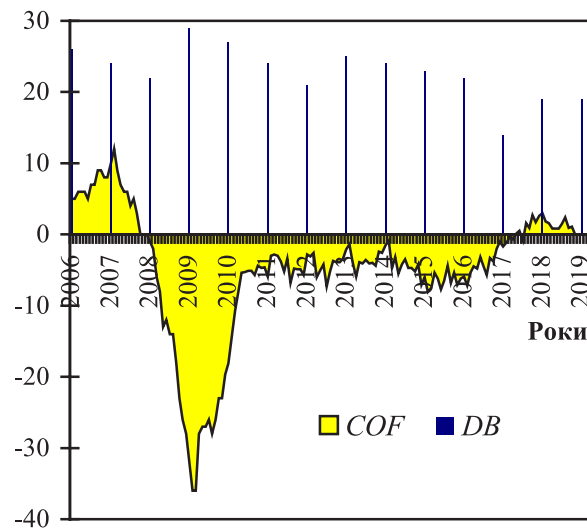

Рис. 11. Індикатор ділової впевненості для промисловості та рейтинг DB Латвії

Отже, виходячи з порівнянь рейтингів Doing Business та Індикаторів ділової впевненості для промисловості, побудованих для обраних країн ЄС та України, можна стверджувати, що на підставі змін індикаторів COF протягом року можна

прогнозувати зростання або падіння рейтингів у наступному році. Хоча слід зауважити, що переведення українських ОДАП з квартальної на місячну періодичність, по-перше, значно покращило б оперативність публікації інформації (отже, вона

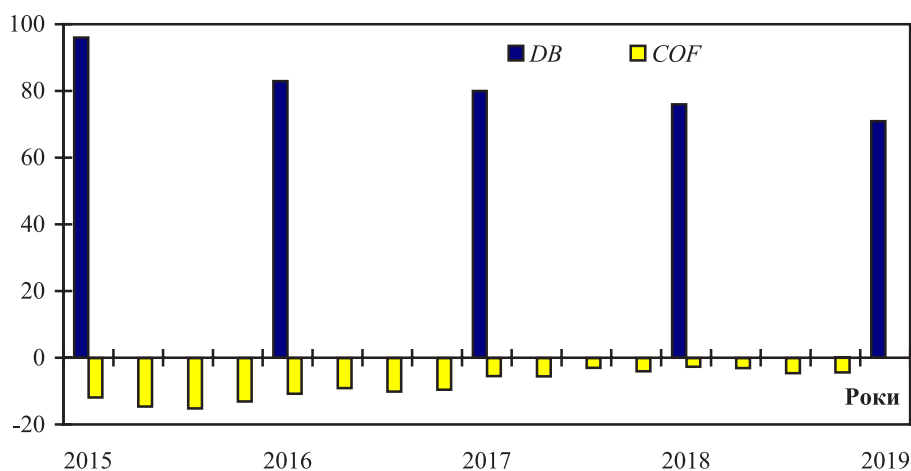

Рис. 12. Індикатор ділової впевненості для промисловості та рейтинг DB України

не втрачала б актуальності), а по-друге, користувачі отримали би змогу порівнювати всі гармонізовані показники та індикатори ділових очікувань з тими, що надаються іншими європейськими країнами.

Щодо напрямів подальших досліджень:

1) на нашу думку, цікаво і корисно для докладного економічного аналізу здійснити порівняння Індексу глобальної конкурентоспроможності (який має у складі оцінки макропоказників, ділової активності, фінансового стану тощо) з індикатором економічних настроїв (ESI) для України (який наразі будується Держстатом на базі отриманих ним даних з ОДАП та Індикатору споживчих настроїв України, що надає Іноземне підприємство “ГФК ЮКРЕЙН”) та для країн ЄС (де проводяться і ОДАП, і обстеження настроїв споживачів). Цей рейтинг більше орієнтований на інвесторів, і тому для порівнянь можна було б залучити також інформацію ОДАП щодо інвестиційних настроїв;

2) включення оцінок поточного та прогнозного фінансово-економічного стану підприємства до ОДАП за різними видами економічної діяльності

(“business situation” та “business situation next 6 months”, як рекомендує ОЕСР) розширить можливості економічного аналізу та прогнозування;

3) для користувачів корисно було б отримувати не тільки безпосередні результати українських ОДАП, а й сезонно очищені ряди, як це робить Єврокомісія для країн-членів ЄС. Це значно покращило б якість порівнянь з інформацією окремих країн;

4) наразі інформацію українських обстежень ділової активності підприємств збирає, як зазначалося вище, орган державної влади – Держстат. На нашу думку, з метою покращення якості інформації ОДАП, насамперед забезпечення її незалежності, для їх проведення слід залучити недержавні інституції, яким би керівники підприємств більш відверто відповідали на запитання анкет обстежень, не боячись будь-яких наслідків та дій у відповідь з боку держави. Найкращим варіантом, на наш погляд, є проведення ОДАП та обстежень настроїв споживачів паралельно: як державним органом, так і незалежною організацією, але з однаковою періодичністю та науково обґрунтованими вибірковими сукупностями.

Список використаних джерел

1. Clements M., Hendry D. Forecasting economic time series. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 328 p.
2. A user guide to the Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. February, 2017 / European Commission, Directorate General of Economic and Financial Affairs. URL: https://ec.europa.eu/info/files/user-guide-joint-harmonised-eu-programme-business-and-consumer-surveys_en
3. Пугачова М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств: монографія. Київ: ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2007. 535 с.
4. Doing Business 2019. Training for Reform / World Bank. URL: http://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf
5. Індекс легкості ведення бізнесу. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_легкості_ведення_бізнесу
6. The Global Competitiveness Report 2018 / ed. by K. Schwab. WEF. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018>

7. Україна посіла 83 місце у рейтингу глобальної конкурентоспроможності. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/10/17/35293639/>
8. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження “Стан ділової активності підприємств”: затверджені наказом Держстату від 06.07.2015 р. № 155 у ред. наказу Держстату від 07.12.2017 р. № 318. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2017/318/m_sdap.zip
9. Методика розрахунку індикаторів ділових очікувань згідно з вимогами розширеного Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду: затверджена наказом Держстату від 30.12.2014 р. № 411 у ред. наказу Держстату від 07.12.2017 р. № 319. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2017/319/m_ido.zip
10. Кого випередила Україна в рейтингу Doing Business-2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46049526>
11. Time series. Business and consumer survey database files in WinZip format. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/business-and-consumer-surveys/download-business-and-consumer-survey-data/time-series_en
12. Очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/rp/prom/prom_u/arj_prom_2017.htm

References

1. Clements, M., & Hendry, D. (1998). *Forecasting economic time series*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].
2. A user guide to the Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys. (February, 2017). European Commission, Directorate General of Economic and Financial Affairs. *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/files/user-guide-joint-harmonised-eu-programme-business-and-consumer-surveys_en [in English].
3. Pugachova, M. V. (2007). *Metodolohichni zasady statystychnoho monitorynhu dilovoi aktyvnosti pidpriemstv [Methodological Background for Statistical Monitoring of Business Activities at Enterprises]*. Kyiv: SP “Inform.-analit. ahentstvo” [in Ukrainian].
4. Doing Business 2019. Training for Reform. (2018). World Bank. *www.worldbank.org*. Retrieved from http://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf [in English].
5. Indeks_lehkosti_vedennya_biznesu [Index of Doing Business]. *uk.wikipedia.org*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Indeks_lehkosti_vedennya_biznesu [in Ukrainian].
6. Schwab, K. (Ed.). *The Global Competitiveness Report 2018*. (2018). Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018> [in English].
7. Ukraina posila 83 mistse u reitynhu hlobalnoi konkurentospromozhnosti [Ukraine ranked 83th in the Global Competitiveness Rating]. (2018). *minfin.com.ua*. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua/2018/10/17/35293639/> [in Ukrainian].
8. Metodolohichni polozhennia z orhanizatsii derzhavnoho statystychnoho sposterezhennia “Stan dilivoi aktyvnosti pidpriemstv”: zatverdzeni nakazom Derzhstatu vid 06.07.2015 №155 u redaktsii nakazu Derzhstatu vid 07.12.2017 r. № 318 [Methodological statements on the organization of state statistical surveys “State of business activity of enterprises”, approved by the Law of the State Statistics Service of 06.07.2015 № 155 in the new redaction by the Law of the State Statistics Service of 07.12.2017 № 318]. (2015). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2015/155/met_pol_odap_2015_155.zip [in Ukrainian].
9. Metodyka rozrakhunku indykatoriv dilovykh ochikuvan zghidno z vymohamy rozshyrenoho Spetsialnogo standartu poshyrennia danykh Mizhnarodnoho valiutnoho fondu: zatverdzhena nakazom Derzhstatu vid 30.12.2014 r. № 411 u redaktsii nakazu Derzhstatu vid 07.12.2017 r. № 319 [Methodology for calculating business expectations indicators in accordance with the requirements of the Advanced Special Data Dissemination Standard of the International Monetary Fund, approved by the Law of the State Statistics Service of 30.12.2014 № 411 in the new redaction by the Law of the State Statistics Service of 07.12.2017 № 319]. (2014). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2017/319/m_ido.zip [in Ukrainian].
10. Koho vyperedyla Ukraina v reitynhu Doing Business-2019 [Who ahead of Ukraine in the Doing Business-2019 rating]. *www.bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46049526> [in Ukrainian].

11. Time series. Business and consumer survey database files in WinZip format. European Commission. *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/business-and-consumer-surveys/download-business-and-consumer-survey-data/time-series_en [in English].

12. Ochikuvannya promyslovykh pidpriemstv shchodo perspektyv rozvytku yikh dilovoi aktyvnosti [Expectations of industrial enterprises regarding the prospects of their business activity development]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/rp/prom/prom_u/arj_prom_2017.htm [in Ukrainian].

М. В. Пугачева,

доктор экономических наук, старший научный сотрудник

Использование международных рейтингов и индикаторов деловой активности для прогнозирования развития экономики

Анализируются некоторые международные рейтинги, характеризующие состояние экономик выбранных стран ЕС и Украины. Сравнивается динамика этих рейтингов, отдельных показателей обследований деловой активности предприятий и интегральных индикаторов, построенных на основе показателей обследований. Исследуется возможность их использования для прогнозирования состояния экономики европейских стран.

Ключевые слова: *Индекс легкости ведения бизнеса, Индекс глобальной конкурентоспособности, индикаторы деловой уверенности для видов экономической деятельности, индикатор экономических настроений, обследования деловой активности предприятий.*

М. V. Puhachova,

DSc in Economics, Senior Researcher

Using International Ranks and Business Activity Indicators for Economic Development Forecasting

The majority of countries use several well-known integral indicators for economic forecasting purposes, on which basis these countries' ranks in the global economic community are computed. Apart from allowing investors to make investment decisions, such indicators and ranks help in forecasting economic development in forthcoming periods. The best known of them is *Ease of Doing Business Index* and *Global Competitiveness Index*.

The less known ones are indicators of *Business Tendency Surveys (BTS)*, computed on the basis of data obtained from questionings of enterprise managers in various economic sectors and from studies of consumer sentiments. Yet, specialists tend to use the data from these conjuncture surveys to analyze the current economic situation in a country (total or by industry) and build short-term forecasts.

Apart from the survey indicators depicting quite clearly a situation in the economy, the most popular ones in Europe are *Confidence Indicators for enterprises by economic activity*, and *Economic Sentiment Indicator* incorporating the indicators from *BTS* of enterprises and consumer sentiments. These indicators are computed by the European Commission for EU member countries on monthly basis.

The article shows changes in *Doing Business* ranks for selected EU member countries and Ukraine. *BTS* indicators for industrial enterprises (estimate of production capacities; estimate of change in the production orders; estimate of the competitive position of enterprises at the internal market) are analyzed for some of these countries. A comparison of the dynamics of production capacities utilization, business confidence indicators and *Doing Business* rank is made for Ukraine and Bulgaria. The prognosticating capacities of *BTS* indicators compared with *Doing Business* indicator are analyzed.

Key words: *Index of Doing Business, Global Competitiveness Index, indicators of the business confidence for the economic activities, Economic Sentiment Indicator, Business Tendency Surveys for Enterprises.*

Бібліографічний опис для цитування:

Пугачова М. В. Використання міжнародних рейтингів та індикаторів ділової активності для прогнозування розвитку економіки // Статистика України. 2018. № 4. С. 34–43.